

**СПОРТЪТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА СТИМУЛИРАНЕ НА
ИНТЕГРАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ НА РОМИТЕ В БЪЛГАРСКОТО
ОБЩЕСТВО**

Камелия Петкова

Институт по философия и социология, БАН

1000, София, България

kamelia.petkova@gmail.com

**SPORT AS AN TOOL FOR STIMULATING THE INTEGRATION
PROCESSES OF THE ROMA IN BULGARIAN SOCIETY**

Kamelia Petkova

Institute of Philosophy and Sociology, Bulgarian Academy of Sciences

1000, Sofia, Bulgaria

kamelia.petkova@gmail.com

Abstract

Integration as a process is widely discussed in a number of scientific fields. It does not have to be the product of a strategic document or a specific policy. Integration can occur as a completely natural process, a result of the existence of the majority and the minority (Gergova, 2012: 173). There is a need to look for another approach that helps to break stereotypes, to promote dialogue between cultures and social inclusion, an approach different from that taken in a number of management documents. This is exactly the sport. It can be seen as a unique method, a tool that helps to promote integration and, together with education, lead to the creation of values such as tolerance and respect. This report attempts to answer the question: To what extent could sport facilitate the integration of Roma in Bulgarian society based on data from a quantitative sociological survey conducted in 2019 and a series of in-depth interviews with various stakeholders.

Key words: *roma, sport, integration*

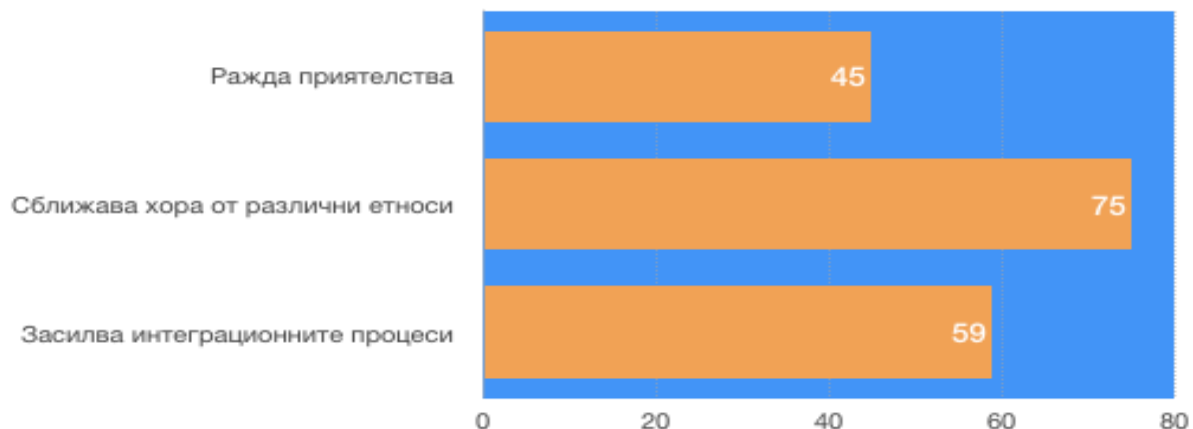
Интеграцията като процес е широко обсъждан в редица научни полета. Той не е задължително да бъде продукт или посока на политиката на някаква институция или конкретен управленски документ. В повечето случаи може да се случва като съвсем естествен процес в резултат от съвместното съществуване на мнозинството и малцинството (Гергова 2012:173). Всеизвестен факт е наличието на редица стратегически документи, в които са разписани конкретни мерки и дейности, имащи за цел да улеснят достъпа на уязвими етнически групи като ромите до програми за развитие и до преодоляване на социалната изолация (Бяла книга за спорта 2016). На практика, повечето тях не дават нужния резултат. Възниква необходимостта от търсене на друг подход, който да способства за разбиване на стереотипите, да насърчава диалога между културите и социалното включване. Именно такъв е спортът. Той може да бъде разглеждан като уникален инструмент с много функции, една от които е интегративна, което означава, че спортът обединява и способства за насърчаване на интеграцията (Бяла книга за спорта 2016). Резултатите от проведените през 2019 г. количествени и качествени проучвания в рамките на проект „Спорт – Стимулиране Приноса на неправителствените спортни Организации за Реализирането на политиките за интеграция в обществото на ромите и мигрантите чрез спорта“, изпълняван от Сдружение "Карате Клуб Левски" в партньорство с Българска търговско-промишлена палата категорично доказваха, че спортът, заедно с образованието може да донесе до създаването на ценности като толерантност и уважение към „другия“. Повечето от интервюираните представители на ромски неправителствени организации (НПО)

споделиха, че спортът има потенциал и би помогнал за обмен на културни навици и припознаване на културата на различните:

- „Когато в дадена дейност, каквато е спорта биват включени представители на различни етноси, това създава уникални възможности за опознаване на другостта - другият, различният, с по-различна култура, манталитет и навици“ (мнение на представител на ромски НПО);
- „Спортът ще даде възможност да опознаят силните и слаби страни на спортиста, ще се опознае неговата култура и традиции, начин на мислене. В спорта целта е една - победата. Представителите на различни общности ще имат една обща цел, а именно победата, ще се борят заедно рамо до рамо за постигнат така желаната победа“.(мнение на представител на ромски НПО).

Данните от проведеното количествено проучване сред населението отчитат сходни резултати. Според близо 49% от анкетираните, спортът способства за сближаването на хората от различните етноси, а близо 37% подчертават, че той би могъл да създаде приятелства и връзки между представителите на различни етноси. Идентични натрупвания на отговори се наблюдават и от проведеното изследване сред бизнеса. Според 44,9% от анкетираните собственици на фирми, спортът на първо място ражда приятелства и затова може да се използва като механизъм за създаване силни междуетнически връзки. Прави впечатление, че само 11,9% смятат, че спортът не носи в себе си заряд за разрешаване на етнически проблеми, а 8,2% са споделили виждането, че спортът има съвсем различни функции и няма отношение към етническите проблеми. (Аналитичен доклад на резултатите от проучванията (сред бизнеса, населението и другите целеви групи на проекта) в рамките на проект “Спорт – Стимулиране Приноса на неправителствените спортни Организации за Реализирането на политиките за интеграция в обществото на ромите и мигрантите чрез спорта”: 89). Тези оценки са визуализирани¹ на фигура 1.

Фигура 1. Оценки на българския бизнес за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси в дадено общество

Източник: Аналитичен доклад на резултатите от проучванията (сред бизнеса, населението и другите целеви групи на проекта) в рамките на проект “Спорт – Стимулиране Приноса на неправителствените спортни Организации за Реализирането на политиките за интеграция в обществото на ромите и мигрантите чрез спорта”: 54

¹ На този отговор изследваните лица са могли да дават по повече от един отговор, поради това сборът от представените процентни съотношения е по-голям от 100.

Като положителна черта на спорта, изтъкната от представителите на ромски НПО и председателите на спортни клубове е също така, че той не дискриминира дадена общност по какъвто и да е признак, като например пол, раса, цвят, етнически или социален произход, език, религия или вяръване, увреждане, възраст, сексуална ориентация, а напротив, акумулира в себе си енергия гарантирайки постигането на равнопоставеност и зачитането на човешките права. Всички интервюирани лица, с които разговаряхме подкрепиха тезата, че именно спорта е уникален с това, че той насърчава осъществяването на съвместна спортна дейност между представителите на различни етнически групи:

- *„Именно чрез спорт ние се опитваме да интегрираме всички тези хора, които са с различна религиозна основа, с различен цвят на кожата в неравностойно положение“* (мнение на председател на спортен клуб);
- *„При нас децата не се делят на базата на религия, етнос, цвят на кожата и т.н. Има деца, които искат да се занимават със спорт, има такива, които искат да рисуват и т.н. Като общество това, което трябва да направим ние е да им дадем възможност да се развиват. И даването на такава възможност не означава тези деца да не посещават училище. Училището е много важно, защото като отиде там, то може да разбере в час по физическо дали му се играе футбол, в час по рисуване дали му се отдава рисуване, в час по пеене дали може да пее. Ако децата не ходят на училище, то те няма как да разберат тези неща. Тоест, връщаме се към семейството“* (мнение на председател на спортен клуб);
- *„В спорта се говори с езика на човешките движения, а не с думи. Свидетели сме, че хора от различни националности застават на старта и когато финишират единият поздравява другия“* (мнение на председател на спортен клуб).

В хода на дълбочинните интервюта повечето лица подчертаха, че едно от основните средства за **интеграция чрез културен диалог** между отделните етноси е именно спорта. Имайки предвид, че по принцип ромите са известни с високия си афинитет към музиката и към спорта, то би могло да се каже, че това са дейности, които дават възможност за реализация на ромите:

- *„Спортът има огромен потенциал за изграждане на придаването на повече дълбочина и устойчивост на интеграционните процеси. Той може да свърже двата етноса, да бъде повод за съвместни преживявания и емоции, за изграждане на връзки и възникване на по-трайни социални взаимодействия... всяко нещо, което свързва двата етноса, ще спомогне за разбирането им и най-важното - опознаването им. В България винаги се страни от непознатото. Въпреки че живеем заедно от много години, се получава едно странене един от друг заради различното. Спортът ще допринесе за едно по-добро разбиране и радост при победи, като победите наскоро по бокс и вдигане на тежести“*.

Разбира се, не липсваха и изказвания в посока на твърдението, че този вид дейност не може да бъде главния генератор на интеграционните процеси:

- *„Няма единична рецепта, която да реши проблема с интеграцията на ромите. Нужно е да се предприеме комплексен подход. Не може да правим само спорт и да чакаме, че ще се интегрират ромите в българското общество. Не може да правим само образование и да чакаме да се интегрират. Не може да правим само узаконяване на ромските къщи в кварталите и да чакаме да се интегрират. Всичко трябва да върви комплексно. Държавата не трябва да реинвестира едни пари за дейности, които вече са дадени. Хубаво е да инвестира в спорта, съгласен съм, нужни са спортни площадки, както в българската част, така и в ромската част на кварталите. Нужно е ромските деца да спортуват заедно с българчетата. Не трябва да има отделяне и разделение между ромите и българите.“*

Оформя се мнението, че спортът сам по себе си е отлична възможност за доказване и развитие на личността, която спомага за изграждане у подрастващите на здравословни навици и култура:

- *“Ако ромите искат да се интегрират, то спорта е един от най-добрите начини това да стане. За мен, ако някой човек иска да се интегрира, то това трябва да тръгне от него. При спорта няма дискриминация и неприемане от страна на българите. В спорта, ако с един човек е способен, ако той влезе в рамките на даден клуб или отбор и от там нататък всичко зависи само от него и от неговите способности. За мен спорта и армията са местата, в които всеки може да се интегрира, но пак казвам зависи от собственото желание”.*

- *„Сега за ромските деца е характерно наличието на нездрави тенденции, възникващи на най-ранни етапи на тяхното развитие на социални субекти. Тези тенденции биха могли да бъдат минимизирани и ограничени, ако ромските деца получат възможност да се занимават в спортни дружества и клубове. Макар че малцина ще успеят и ще станат известни, все пак това би могло да служи като пример за останалите ромски деца, които ще напълнят своето ежедневие с по-смислено съдържание. Те ще спрат да мислят за глупости, ще могат по-лесно да се интегрират.”*

Спортът би могъл да бъде разглеждан и като дейност за съвместни преживявания и емоции:

- *„... всяко нещо, което свързва двата етноса, ще спомогне за разбирането им и най-важното - опознаването им. В България винаги се страни от непознатото. Въпреки че живеем заедно от много години, се получава едно странене един от друг заради различното. Спортът ще допринесе за едно по-добро разбиране и радост при победи, като победите наскоро по бокс и вдигане на тежести”.*

Данните от проведените количествени проучвания и резултатите от дълбочинните интервюта показват, че възможността спортът да докаже своя потенциал за улесняване на интеграционните процеси изисква на първо място оказване на подкрепа от страна на семейството. Възпитанието и успешното реализиране на ромските деца като спортисти изисква наличието на определени навици и възпитание, което е задача на родителите:

- *„Днешните ромски деца трудно биха се интегрирали в българското общество чрез спорт, защото основният проблем е тяхното възпитание и дисциплинираност, което се учи в семейството. При мен в клуба през годините имах 6 ромчета, които тренираха тенис. Проблемът е, че те не са дисциплинирани и не са научени на ред. Те не ходят на училище и нямат навици, не са свикнали да поемат ангажимент, което е най-важното в спорта”. Единственият проблем е това, че тези деца трябва да започнат да говорят български език, а за част от тях проблем е самодисциплината, която не винаги е на нужното ниво“.*

В проведеното количествено изследване сред населението на въпроса: „Доколко според Вас ромското семейство би насърчило детето си, ако то пожелае да се включи в спортен клуб или в спортни занимания?“, болшинството 78% анкетирани се обединяват около мнението, че в повечето случаи ромското семейство би подкрепило детето, ако то желае да се включи в спортен клуб. (Аналитичен доклад на резултатите от проучванията (сред бизнеса, населението и другите целеви групи на проекта) в рамките на проект “Спорт – Стимулиране Приноса на неправителствените спортни Организации за Реализирането на политиките за интеграция в обществото на ромите и мигрантите чрез спорта”). Единодушен отговор получаваме и от проведените интервюта с ромски НПО. Според тях, семейството в повечето случаи:

- *„Ще подкрепи и насърчи детето, защото такъв е моделът при ромската общност. Семейството е много важно. Ако родителите са по-амбициозни и по-добре материално осигурени, детето ще успее. Ако родителите едва свързват двата края, то това дете е обречено, дори и да е най-изявеното и каквато и дарба да има”. Има много добри ромчета във футбола, но те са от много бедни родители. Аз бях създал един отбор от Христо Ботев, който смее да твърдя, че ако ги беше пипнал професионалист, те щяха да бъдат в националния отбор. В последствие нищо не стана. Част от тях създадоха семейства и така вече са далеч от спорта.”*

- *„Подкрепата не е до ром или българин, това е човешка реакция. Ако в едно затворено общество има 5 студенти и те не отиват в чужбина след като завършат, а си остават тук, започват работа, то тогава ролевият модел започва да става като лавинообразна топка. Топка, която тръгва от върха на планината и става лавина и повлича всичко със себе си. И така е и със спортистите и със спорта.”*

Интервюираните са категорични, че заедно с културата спортът е много важно средство за интеграцията на младите хора от ромски произход. Те посочват обаче, че тази възможност до момента не се използва пълноценно в обособените ромски квартали и това е практика почти в цялата страна. Налице са много пречки, които възпрепятстват тази дейност активно да се развива. На първо място проблемът е в това, че в ромските квартали няма игрища, няма спортни съоръжения, което на практика отдалечава ромските деца от спорта и ги насочва към упражняване на други по-достъпни дейности, като сърфиране в Интернет, стоене по кафетата и безцелно губене на време:

- *"Децата в махалите искат много да спортуват, но няма спортни съоръжения в кварталите. Там, където има такива частни игрища, в повечето случаи ромските деца биват дискриминирани, обект са на негативно отношение и това ги отказва. "*

Друга съществена пречка, е факта, че голяма част от ромските общности са изправени пред множество социално-икономически предизвикателства като **бедност, високи нива на безработица, ниски и непостоянни доходи**. Недоимъка ограничава развитието на тези семейства и децата, произлизащи от тях не могат да се позволят да се развиват като спортисти. По думите на ромските представители, ромските семейства трудно могат да отделят средства за заплащане за спортни екипи, за такси за спортни дейности, за транспорт до спортните съоръжения (стадион, например). Това поставя ромските деца в неравностойно положение в сравнение с българските деца. Често пъти наличието на неприкрита дискриминация от страна на родителите на българските деца води до демотивиране на ромските деца да продължат да се занимават със спорт. С прискърбие един от интервюираните споделя:

- *„Помня дните, когато баща ми организираше футболни турнири с различни ромски и неромски организации, децата бяха много нахъсани, а това показва дисциплината и усъвършенства човека като цяло. Сега не е така. Независимо, че в квартала има много надарени деца - по бягане, футбол, бокс, в момента те не тренират никъде. Специално за футбола някои от ромските деца са пробваха, но се отказаха, защото натискът от страна на българските родители, чиито деца тренират, е голям. Освен това, повечето от родителите на ромските деца не могат да си позволят да отделят средства за екипи, за обувки, за градски транспорт до стадиона, тъй като той е далеч от квартала.”*

- *„Много пъти бях свидетел когато ромски деца се записваха за училище и родителите на българските деца отписваха децата си, с което се опитваха да притискат училища и учители. Интеграцията трябва да е двустранна. И един от методите и работата трябва да бъде насочена не само към ромските родители, но и към българските. Защото когато успееш да мотивираш едно ромско семейство*

детето му да учи и да посещава училище редовно, винаги ще се намери де-мотиватор в лицето на български родител, а от там и впоследствие и от средата на детето”.

- *Когато отидеш в някой клуб и българчетата спортисти видят, че кожата ти е малко по-тъмна и тогава започват да странят от теб. Ако си рус и със сини очи, нямаш проблем, докато съотборниците ти не разберат, че си ром. След това идва дискриминацията и отказа от спорта”.*

Пак в горния контекст, но в по-широка перспектива, друг респондент счита, че включването на роми в спортни инициативи би могло да допринесе за интегрирането на ромите в българското общество, само ако тази дейност е част от комплексен подход, включващ политики за развитие на заетост сред ромите, разумни инвестиции в инфраструктура, съзнателно възпитаване на любов към образованието и като част от този подход - възпитаване на позитивно отношение към спортните занимания. Според него, предприемането на различни, но не свързани в единна кохерентна система помежду си инициативи, не би довело до очакваните позитивни резултати:

- *“... в бизнеса има един принцип- инвестираш по начин, по който да си върнеш парите и да имаш и печалба. Същото е и с човешкия капитал - ако искаме да имаме възвръщащи се инвестиции в човешките ресурси , трябва да знаем в какво ще инвестираме и след 10 години какво ще имаме. Ако не сме наясно, то тези единични инвестиции са просто харчене на пари и нищо друго. Ние трябва да знаем къде България иска да стигне - от точка А до точка Б и какво искаме да имаме след 10 г.”*

Изказаните при интервюта мнения определено подчертават, че практическото включване на роми в спортни дейности на дружества и клубове е напълно възможно, поне на начален етап, като за целта е добре да има целево финансиране и оказване на подкрепа от страна на бизнеса. Споделените мнения и виждания показват, че в българското общество са създадени редица негативни стереотипи, включително и реално съществуваща стигма по отношение на ромите и техните деца. В тази връзка е нужно да бъдат положени усилия за намаляване на отчуждението и повишаване на толерантността в едно общество, в което различията за в бъдеще ще стават все по-видими и видими. Представителите на различни заинтересовани страни, с които бяха проведени серия от дълбочинни интервюта доказаха, че чрез спорта би могло да се направят позитивни промени в мисленето на българите, като чрез примери за успешно реализиращи се ромски деца и младежи се промени отношението към ромите като цяло. Нужно е да бъдат положени комплексни усилия, както от самите роми, а така също от българите, от държавата и другите компетентни институции, които да създадат необходимите условия за пълноценното използване на спорта като ефективен инструмент за интеграция на ромите в българското общество.

Литература

Аналитичен доклад на резултатите от проучванията (сред бизнеса, населението и другите целеви групи на проекта) в рамките на проект “Спорт – Стимулиране Приноса на неправителствените спортни Организации за Реализирането на политиките за интеграция в обществото на ромите и мигрантите чрез спорта”. 2019

Гергова, Л. 2012. Етнически стереотипи във всекидневната култура. Изд. Парадигма
Бяла книга за спорта. 2016. http://direct.europe.bg/upload/docs/white_book_sport.pdf
Национална стратегия на Р България за интегриране на ромите (2012 - 2020)